

Asiantuntija pohtii: Henkinen järkytysreaktio korvataan työtapaturman seurauksena erityisten edellytysten täyttyessä

Työtapaturma- ja ammattitautilaissa asetetaan erilliset edellytykset henkisten järkytysreaktioiden korvaamiselle työtapaturman seurauksena. Tarkastelen sitä, mitä nämä edellytykset käytännössä tarkoittavat.

Henkisen järkytysreaktion korvaamisesta säädetään erikseen

[Työtapaturma- ja ammattitautilaissa](#) (TyTAL) ei rajoiteta korvattavia seurauksia.

Työtapaturman perusteella voidaan siis korvata mikä tahansa siitä aiheutunut vamma tai sairaus eli vahinko, myös psyykkinen.

Laissa on kuitenkin erityissäännös, TyTAL 35 §, henkisen järkytysreaktion korvaamisesta työtapaturman seurauksena. Korvattavia henkisiä järkytysreaktiota ovat akuutti stressireaktio, traumaperäinen stressihäiriö ja tuhoisaa kokemusta seuraava persoonallisuuden muutos.

Säännöksessä asetetaan tarkat kriteerit sille, millä edellytyksillä nämä henkiset järkytysreaktiot korvataan. Kriteerit koskevat sekä tapahtumaolosuhdetta että vakuutetun osallisuutta tapahtumassa. Kyse on myös oltava tapaturmaksi katsottavasta tapahtumasta. Tässä kirjoituksessa käsittelen näitä kriteereitä. Kriteereitä liittyy myös tapahtuman luonteeseen ja oireiston toteamisen ajankohtaan. Näitä tekijöitä käsittelen erillisessä kirjoituksessa.

Kyseessä on oltava tapaturma

TyTAL 35 § koskee henkisen järkytysreaktion korvaamista työtapaturman seurauksena. Tapaturmaa ei määritellä säännöksessä erikseen, vaan tapaturman määritelmä on sama kuin työtapaturmissa yleensäkin. TyTAL 17 §:n mukaan tapaturmalla tarkoitetaan ulkoisesta tekijästä johtuvaa äkillistä ja odottamatonta tapahtumaa, joka aiheuttaa työntekijälle vamman tai sairauden.

Äkillisyyttä ei laissa tarkemmin määritellä, mutta lain esitöiden mukaan sillä tarkoitetaan lähtökohtaisesti hyvin lyhytkestoista, yhtäkkiistä ja nopeaa tapahtumaa. Usein henkisen järkytysreaktionkin taustalta on tunnistettavissa selvästi äkillinen tapahtuma, kuten kolari tai aggressiivinen hyökkäys.

Tapahtuman äkillisyys ei kuitenkaan ole yhtä selvää, jos kyse on pidempään, mahdollisesti tunteja, jatkuvasta tilanteesta. Miten tulisi arvioida vuorokauden kestävän kidnappaustilanteen äkillisyyttä? Entä tilannetta, jossa työntekijä jäisi kaivantosortuman seurauksena vyötäröstä alaspäin kiinni maa-ainekseen ja joutuisi odottamaan pelastajien saapumista tuntikausia peläten samalla sortuman etenevän?

Vaikka tilanne alkaisi selvästä tapaturmasta (kidnappaus, maasortuma), vaikuttaisi psyykkisen seurauksen aiheutumiseen ja ainakin vakavuuteen todennäköisesti nimenomaan uhkaavan tilanteen pitkittyminen. Lähtökohtaisesti äkillisyyttä tulisi arvioida eri tilanteissa keskenään yhdenmukaisesti.

Pidempikestoinen psyykkinen kuormitus ei lähtökohtaisesti ole tapaturma. Pitkäkestoisen altistumisen aiheuttamia sairauksia voidaan korvata tapaturmien sijaan ammattitautina. Työtapaturma- ja ammattitautilain perusteella ammattitautina kuitenkin korvataan vain fysikaaliselle, kemialliselle tai biologiselle tekijälle altistumisesta aiheutuvia, ei siis psyykkisen altistumisen aiheuttamia, sairauksia (TyTAL 26 §).

Korvattavia olosuhteita on rajoitettu

Kyseessä on työtapaturma vain, jos tapaturma sattuu työtapaturma- ja ammattitautilain mukaan korvattavassa olosuhteessa. Olosuhteista säädetään lain 21–25 §:ssä. Säännökset ovat seikkaperäisiä, enkä avaa niitä tässä yksityiskohtaisesti. Olennaista on, että henkisen järkytysreaktion osalta tapaturman sattumisolosuhteita on rajattu suhteessa yleisiin korvattaviin olosuhteisiin. Henkiset järkytysreaktiot korvataan vain, kun on kyse ”työolosuhteiden ytimessä” tapahtuvista tapaturmista.

Henkinen järkytysreaktio voidaan korvata olosuhdesäännösten mukaisesti työssä, työtekopaikan alueella, työmatkalla ja työhön liittyvässä koulutustilaisuudessa sattuneen tapaturman seurauksena. Sitä ei voida korvata työpaikan läheisyydessä vietettävällä virkistystauolla tai esimerkiksi työhön liittyvässä virkistystilaisuudessa sattuneen tapaturman seurauksena, ellei kyse ole toisen henkilön tahallaan aiheuttamasta vahingosta, jonka syynä on vakuutetun työtehtävä.

On huomattava, että lain tarkoittamasta työtehtävästä on kyse vain, kun teon syynä todella on jokin kyseisen työntekijän omaan työhön liittyvä syy. Jos liiketilasta häiriköinnin vuoksi poistettu henkilö tunnistaa hänet poistaneen vartijan myöhemmin tämän ollessa vapaa-ajalla ja käy tämän kimppuun kostona poistosta, on teon syynä vartijan työtehtävä. Yksistään tekijän tunteminen työn kautta tai tekijän yleinen viha esimerkiksi tiettyä ammattikuntaa kohtaan ei riitä.

Kiinteä ja asiallinen yhteys sattumisolosuhteeseen

TyTAL 35 §:ssä asetetaan henkisen järkytysreaktion korvaamiselle vielä erityisedellytys, jota muihin tapaturman seurauksiin ei liity: henkisen järkytysreaktion aiheuttavan tapahtuman on oltava kiinteässä ja asiallisessa yhteydessä korvattavaan olosuhteeseen (TyTAL 35.3 §).

Kiinteää ja asiallista yhteyttä on havainnollistettu lain esitöissä ([HE 277/2014 vp](#), s. 92). Esimerkiksi lähellä työskentelevän kollegan tapaturmaisen kuoleman näkeminen työtä tehdessä voisi olla asiallisessa yhteydessä työntekoon, samoin liikenneonnettomuus työmatkaan. Asiallinen yhteys työntekopaikalle kuuluvaan toimintaan taas puuttuisi, jos työntekijä näkisi taukuhuoneen ikkunasta kadulla tapahtuvan liikenneonnettomuuden tai saisi työpaikalla ollessaan tiedon lähiomaisen äkillisestä kuolemasta.

Työntekijän täytyy olla välittömästi osallisena tapaturmassa

Henkisen järkytysreaktion korvaaminen edellyttää tapahtuman tapaturmaisuuksien ja sattumisolosuhteiden lisäksi myös sitä, että työntekijä on välittömästi osallisena tapahtumassa eli tapaturmassa (TyTAL 35.3 §).

Välitön osallisuus tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että työntekijä joutuu henkilökohtaisesti vaaraan. Kyse voi olla esimerkiksi konkreettisesta hengen tai vakavan vammautumisen uhasta, kuten vakavaan autokolariin tai aseellisen uhkauksen kohteeksi joutumisesta.

Työntekijän voidaan katsoa olevan välittömästi osallisena tapahtumassa myös, kun hän kokee tapahtuman sen välittömässä läheisyydessä ja voi omakohtaisesti havainnoida tapahtumaa (ks. [HE 277/2014 vp](#), s. 91–92). Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun veturinkuljettaja näkee ulkopuolisen heittäytyvän kuljettamansa junan alle.

Välitön osallisuus oikeus- ja korvauskäytännössä

Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta (Tamla) on [10.6.2020 antamallaan päätöksellä \(2413/2019\)](#) katsonut välittömän osallisuuden kriteerin voivan täytyä myös silloin, kun työntekijää uhkaillaan puhelimitse tai erilaisten viestipalveluiden kautta. Edellytyksenä pidettiin välitöntä ja todellista vaaraa siitä, että uhkailija ryhtyy konkreettisiin toimiin

uhkauksensa toimeenpanemiseksi. Käsitellyssä tapauksessa välittömän osallisuuden kriteerin ei katsottu täyttyvän.

Välittömään osallisuuteen liittyviä tapauksia on käsitelty myös tapaturma-asiain korvauslautakunnassa (Tako), jolta vakuutuslaitokset voivat ennen korvauspäätöksen antamista pyytää lausuntoa mm. periaatteellisesti merkittävistä oikeudellisista TyTAL:n tulkintakysymyksistä. Lautakunnan tehtävänä on edistää korvauskäytännön yhtenäisyyttä.

Välitön osallisuus tapahtumaan on useimmissa tapauksissa selvä. Rajat hahmottuvat parhaiten tilanteista, joissa kriteerin ei ole katsottu täyttyvän.

Takossa välittömän osallisuuden kriteerin ei ole katsottu täyttyvän esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- Työntekijä oli seurannut kuolemaan johtanutta tilannetta valvomon kameroista ja ollut tilannetta seuratessaan myös puhelimitse yhteydessä hätäkeskukseen ja kollegoihinsa.
- Työntekijä oli ollut kaupan toisella puolella, kun kauppaan on tehty ryöstö ja hänen kollegaansa on uhattu veitsellä. Työntekijä ei ollut tapahtumahetkellä kuulemiensa äänten perusteella ymmärtänyt kyseessä olevan ryöstö. Hän oli nähnyt valvontakameratallenteen tapahtumista jälkikäteen.
- Työntekijä oli asiakkaan luo mentyään löytänyt tämän henkirikoksen uhrina kuolleen.

Kun ei ole kyse suoraan työntekijään itseensä kohdistuvasta uhasta, on siis käytännössä edellytetty läsnäoloa itse tapaturmatilanteessa. Lastenhoitajan on esimerkiksi katsottu olleen välittömästi osallisena tapaturmaisessa tapahtumassa nähdessään lapsen jäävän kaatuvien puolapuiden alle.

Tapahtuman on oltava vakava ja oireet on todettava ajoissa

Korvattavia henkisiä järkytysreaktioita ovat akuutti stressireaktio, traumaperäinen stressihäiriö ja tuhoisaa kokemusta seuraava persoonallisuuden muutos. TyTAL 35 §:ssä asetetaan kunkin reaktion osalta sen syynä olevan tapahtuman vakavuuteen ja järkyttävyyteen liittyviä kriteereitä. Nämä kriteerit ovat yhdenmukaisia korvattavien henkisten järkytysreaktioiden diagnostisten kriteereiden kanssa.

Traumaperäisen stressihäiriön ja tuhoisaa kokemusta seuraavan persoonallisuuden muutoksen korvaaminen edellyttää lisäksi sitä, että vahingoittuneella on todettu traumaperäiseen stressihäiriöön sopiva oireisto kuuden kuukauden kuluessa tapahtumasta.

Henkisen järkytysreaktion korvaaminen edellyttää aina myös todennäköistä lääketieteellistä syy-yhteyttä tapahtuman ja reaktion välillä (TyTAL 16 §).

Käsittelen tapahtuman luonteeseen ja oireiden toteamisen ajankohtaan sekä lääketieteelliseen syy-yhteyteen ja korvausten kestoon liittyviä tekijöitä seuraavassa asiantuntija pohtii -kirjoituksessani.

Lyhyesti kirjoittajasta

Mari Karttunen työskentelee juristina ja esittelijänä tapaturma-asiain korvauslautakunnassa (Tako) Tapaturmavakuutuskeskuksessa (TVK). Hän toimii myös jäsenyhtiöverkoston verkostovastaavana. Mari on erikoistunut työtapaturmien ja ammattitautien korvauskysymyksiin, ja hän myös kouluttaa näistä teemoista. Työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen parissa hän on työskennellyt vuodesta 2014.